

Impact Factor-7.675 (SJIF)

ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed & Refereed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

April -2021

ISSUE No- 291 (CCXCI) G

Women's Empowerment Issues and Challenges

Chief Editor

Prof. Virag S. Gawande
Director
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Editor

Asst. Prof. Baliram Pawar
Head, Department of Sociology
Mahatma Phule Mahavidyalaya
Kingaon Latur Maharashtra

Editor

Dr. Manashi Gogoi Borgohain
Head, Department of Education
Nandalal Borgohain City
College Dibrugarh, Assam

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)

- Cosmos Impact Factor (CIF)

- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.aadharsocial.com

Aadhar PUBLICATIONS

Impact Factor-7.675 (SJIF)

ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed & Refereed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

ISSUE No- (CCXCI)291(G)

April -2021

Women's Empowerment Issues and Challenges

Chief Editor

Prof. Virag S. Gawande

Director

Aadhar Social

Research & Development

Training Institute Amravati

Editor

Asst. Prof. Baliram Pawar

Head, Department of Sociology

Mahatma Phule Mahavidyalaya

Kingaon Latur Maharashtra

Editor

Dr. Manashi Gogoi Borgohain

Head, Department of Education

NandalalBorgohain City College

Dibrugarh, Assam

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

Aadhar Publication

For Details Visit To : www.aadharsocial.com

महिलांचे राजकीय सहभागीत्व
येगांकर मुकुंद
राज्यशास्त्र विभाग, दिगंबरराव बिंदू महाविद्यालय, भोकर.

प्रास्ताविक

'राजकीय सहभाग' या शब्दाला खूप व्यापक अर्थ आहे. हे केवळ 'मतदानाच्या अधिकारा'शी संबंधित नाही तर एकाच वेळी यात सहभाग घेण्याशी संबंधित आहे: निर्णय घेण्याची प्रक्रिया, राजकीय सक्रियता, राजकीय चेतना इत्यादी. भारतातील महिला मतदानात भाग घेतात, सार्वजनिक स्तरावर आणि राजकीय पक्षांसाठी खालच्या स्तरावर अधिक भाग घेतात. पुरुषांपेक्षा राजकीय सक्रियता आणि मतदान ही महिलांच्या राजकीय सहभागाची सर्वात मजबूत क्षेत्रे आहेत. राजकारणातील लैंगिक असमानतेचा सामना करण्यासाठी भारत सरकारने स्थानिक सरकारमधील जागांसाठी आरक्षण सुरू केले आहे. पुरुषांच्या 67.09% लोकसंख्येच्या तुलनेत भारताच्या लोकसभा निवडणुकीत महिलांचे मतदान 65.63% होते. संसदेत महिलांच्या प्रतिनिधित्वाच्या बाबतीत भारत तळापासून 20 व्या क्रमांकावर आहे. महिलांनी भारतामध्ये अध्यक्ष व पंतप्रधान तसेच विविध राज्यांच्या मुख्यमंत्र्यांची जबाबदारी सांभाळली आहे. भारतीय मतदारांनी अनेक दशकांकरिता असंख्य राज्य विधान सभा आणि राष्ट्रीय मंत्रालयात महिलांची निवड केली आहे.

राजकीय सहभागीत्वाचा अर्थ आणि महत्त्व

कोणत्याही समाजातील राजकीय सहभागाचा अर्थ आणि महत्त्व समजून घेताना ते लोकशाही मूल्यांशी संबंधित आहे की नाही हे विचारात घेणे आवश्यक आहे. व्यक्तींच्या राजकीय सहभागाचे स्तर आणि व्याप्ती नैसर्गिक आणि मानवनिर्मित अशा दोन्ही गुणांच्या बाबतीत प्रतिबंधित असू शकतात. लोकशाहीचे आधारस्तंभ, जसे की स्वातंत्र्य, समानता, बंधुत्व, न्याय इत्यादी गोष्टी मानवनिर्मित असमानतेमुळे आव्हाने व समस्यांमुळे भारावून गेलेल्या व्यक्तींना मदत, पाठिंबा आणि संरक्षण पुरविण्यास पुरेशी सक्षम आहेत. अशा प्रकारे राजकीय सहभागाची प्रभावी समज घेण्यासाठी लोकशाही मूल्ये समजून घेणे आवश्यक आहे

प्रत्येक यंत्रणेतील राजकीय अधिकार व्यक्तींचा राजकीय सहभाग सुनिश्चित करण्यासाठी उत्सुक असल्याचे दिसून येते. म्हणूनच, राज्याच्या बाबतीत व्यक्तींच्या सहभागाने राजकीय सहभागाने राजकीय अधिकाराच्या वैधतेला मजबुती देऊन स्थिरता आणि सुव्यवस्था वाढविली. हा शब्द, राजकीय सहभाग राजकीय प्रणालीपेक्षा भिन्न असलेल्या व्यक्तींच्या सर्व क्रियाकलापांना लागू होतो. सहभाग दोन दृष्टिकोनातून पाहिले जाऊ शकतो, म्हणजे तीव्रता आणि रुंदी. एखाद्या व्यक्तीने या प्रकरणात किती प्रगल्भ सहभाग नोंदविला आहे आणि कोणत्या हेतूने तो त्याच्या उद्दीष्टाच्या प्राप्तीच्या दिशेने जाईल याबद्दल तीव्रतेचा उल्लेख केला जातो. त्यामध्ये स्वयंसेवी उपक्रम देखील आहेत ज्यांना शासकांच्या निवडीसाठी सराव करणे आवश्यक आहे. शिवाय, लोकशाही मूल्यांची उपस्थिती ही सहभाग आणि सबलीकरणाच्या जास्तीत जास्त प्रमाणात प्राप्तीसाठी आवश्यक आहे. सशक्तीकरण हे इतरांवर वर्चस्व गाजवण्याची शक्ती मानली जात नाही तर उलट ही शक्ती आहे

सशक्तीकरणाचा प्रमुख घटक म्हणजे राजकीय सहभाग. सर्वसाधारणपणे, हे समाजातील सदस्यांचे स्वयंसेवी उपक्रम म्हणून ओळखले जाते, प्रामुख्याने सत्ताधीशांची निवड करणे आणि सार्वजनिक धोरण तयार करणे. सार्वभौमत्व हे लोकशाहीचे अविभाज्य गुणधर्म मानले जात असल्याने,

भाग घेण्याचा हक्क म्हणजे लोकशाही सरकारची महत्वाची प्रक्रिया आणि लोकशाही प्रक्रियेतील एक अंतर्निहित अधिकार. हे स्पष्ट आहे की राजकीय व्यवस्थेच्या प्रभावी विकासास प्रोत्साहन देण्यासाठी, व्यक्तींचा राजकीय सहभाग घेणे अपरिहार्य मानले जाते राजकीय सहभागामुळे व्यक्तींना कार्यक्षमता, परिश्रम, संसाधनेची आणि विवेकबुद्धीचे गुण निर्माण करण्यास सक्षम केले जाते.

राजकीय सहभाग हे नागरी कर्तव्य असल्याचे दर्शविले गेले आहे. हे राजकीय आरोग्याचे लक्षण आहे आणि आवश्यक असलेल्या पद्धती आणि पद्धतींकडे दुर्लक्ष होणार नाही याची खात्री करण्याची उत्तम पद्धत आहे. प्रत्येक समाजात, राजकीय शक्ती काही जणांची मक्तेदारी असते. येणारे स्वयंसेवी कार्य प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्षपणे सार्वजनिक धोरण तयार करताना चालू केले जातात

महिलांचे घटनात्मक हक्क

भारतीय राज्यघटना संसदीय सरकारची स्थापना करते आणि तेथील नागरिकांना निवडून घेण्याचे, बोलण्याचे स्वातंत्र्य, एकत्र जमण्याचे स्वातंत्र्य आणि संघटना आणि मतदानाची हमी देते. भारतीय राज्यघटना लैंगिक असमानता दूर करण्याचा प्रयत्न करते लिंग आणि वर्गावर आधारित भेदभावावर बंदी घालणे, मानवी तस्करी आणि सक्ती कामगारांना प्रतिबंधित करणे आणि महिलांसाठी निवडलेली पदे राखून ठेवणे.

नुकत्याच संपन्न झालेल्या 2019 च्या राष्ट्रीय निवडणुकांमधील १०% पेक्षा कमी उमेदवार महिला होते. हा स्तंभ यामागील संभाव्य कारणे तपासतो आणि असा युक्तिवाद करतो की महिलांचे ज्ञान, आत्मविश्वास, आवाज आणि गतिशीलता सुधारण्यासाठी त्यांच्या राजकीय सहभागावर महत्त्वपूर्ण परिणाम होऊ शकतात. निवडणुकांमध्ये विजयी महिला भविष्यातील महिला उमेदवारांना प्रोत्साहित करतात अशा रोल मॉडेल परिणामाचा कोणताही पुरावा सापडलेला नाही, तथापि भविष्यातील महिलांचा राजकीय सहभाग सुधारू शकतो की नाही याचा पुरावा अपूर्ण आहे.

अध्याय जगाची लोकसंख्या असलेल्या स्त्रिया असूनही, ते जागतिक स्तरावर राष्ट्रीय संसदेच्या सभासदत्वाच्या चतुर्थांशपेक्षा कमी आहेत. अशा वर्णनात्मक किंवा संख्यात्मक अंतर्गत प्रतिनिधित्वाचे परिणाम स्त्रियांच्या आवडीचे प्रतिनिधित्व करण्यासाठी होऊ शकतात. बऱ्याच घटनांमध्ये स्त्रियांद्वारे मोठ्या प्रमाणात राजकीय सहभाग घेतल्यास धोरणात्मक निवडी स्त्रियांच्या गरजा आणि समस्यांशी संबंधित असतात निवडणुका जिंकणाऱ्या काही स्त्रियांच्या उदाहरणामुळे भविष्यात महिलांच्या अधिक प्रतिनिधित्वाचे पुण्य चक्र निर्माण होऊ शकते आणि लिंग कोटा हा एक प्रभावी मार्ग असू शकतो का? महिलांचा आवाज वाढवा.

स्त्रियांची कमी राजकीय उमेदवारी (राजकीय सहभाग)

महिला राजकीय उमेदवारांची कमतरता हे त्यांच्या सरकारमधील प्रतिनिधित्वासाठी संभाव्य अडथळा आहे. उदाहरणार्थ, नुकत्याच पार पडलेल्या च्या राष्ट्रीय निवडणुकीत, संसदेत निवडल्या गेलेल्या लोकांपैकी जवळपास १% महिला होत्या. परंतु केवळ 9% उमेदवार महिलाच होत्या! तर, स्पर्धेच्या सशर्त, महिला पुरुषांपेक्षा विजयी होण्याच्या काही प्रमाणात शक्यता दर्शवितात. राज्य पातळीवरही हेच खरे आहे. भारताच्या राज्य असेंब्लीच्या आकडेवारीचे विश्लेषणात असे आढळले की या कालावधीत सर्व राज्य आमदारांपैकी 5.4% महिलांचा समावेश होता, तर केवळ 4.4% उमेदवार महिला होते. अमेरिकेत, मध्ये महिलांनी काँग्रेसमधील २% जागा जिंकल्या, तर च्या मध्यावधी निवडणुकीत जवळपास २% उमेदवार महिला होत्या. उमेदवारीतील या मोठ्या लिंगभेदांऐवजी, भारतात मतदानाच्या बाबतीत लिंगाचे

कोणतेही अंतर नाही, स्त्रिया २०१० नंतरच्या राज्य आणि राष्ट्रीय निवडणुकांमधील पुरुषांइतकेच दराने मतदान करतात. अमेरिकेत महिलांचे मतदान जास्त झाले आहे.

भारताच्या सर्वात मोठ्या उत्तर प्रदेश राज्यात केलेल्या सर्वेक्षणात असे दिसून आले आहे की महिलांनी इतर निवडणुकांच्या कामांचा भाग असल्याचा अहवाल दिला जाण्याची शक्यता फारच कमी आहे, जसे की प्रचारात भाग घेणे, उमेदवारांची भाषणे ऐकणे किंवा राजकीय पक्षांचे सदस्यत्व आम्हाला आढळले की महिला राजकीय सहभाग घेण्याच्या अनेक संभाव्य निर्धारकांपेक्षा मागे पडतात, जसे की राजकीय संस्था कशा कार्य करतात याबद्दलचे ज्ञान, त्यांचे स्वतःचे मूल्यांकन केलेले नैतृत्व कौशल्य आणि मुख्य घरगुती निर्णयांमधील त्यांचा आवाज तर शहरी भारतातील स्त्रिया सुरक्षिततेविषयीच्या चिंतेमुळे बऱ्याचदा महत्त्वपूर्ण संधी गमावतात. हे सर्व घटक, शिक्षण, घरगुती संपत्ती आणि धर्म किंवा जाती यांच्यासह, निवडणूक राजकीय सहभागामधील लिंगभेदांपैकी अंदाजे 69% समजावून सांगू शकतात. हे सूचित करते की महिलांचे ज्ञान, आत्मविश्वास, आवाज आणि गतिशीलता सुधारण्यासाठी त्यांच्या राजकीय सहभागावर महत्त्वपूर्ण परिणाम होऊ शकतात पुरातन काळापासून भारतातील स्त्रियांच्या स्थितीवर अनेक चढ-उतार पाहिले गेले आहेत. प्राचीन इतिहासात, त्यांना आदर आणि समान वागणूक दिली जात होती. परंतु मध्ययुगीन काळात त्यांची स्थिती कमी होत आहे. या काळात त्यांना परम्परा प्रणाली, सती, बाल विवाह इत्यादी अनेक प्रथा व परंपरा पाळणे आवश्यक होते. स्वातंत्र्योत्तर भारतात स्त्रियांचा दर्जा प्राप्त झाला आणि त्याने आपली शक्ती पुन्हा मिळविली आणि पुढे जाण्यास सुरवात केली. महिला राजकीय, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक आणि धार्मिक अशा सर्वच क्षेत्रांमध्ये भाग घेऊ लागले. उच्च शिक्षण घेण्यासाठी ते शैक्षणिक संस्थांमध्ये प्रवेश घेत आहेत. शिक्षणाचे महत्त्व ओळखून डॉक्टर, वकील, संशोधक, शिक्षक, शिक्षणतज्ज्ञ, संचालक, प्रशासक इत्यादी पुढे व्यावसायिक बनले आहेत. महिलांची भूमिका प्रामुख्याने गृहस्थांची भूमिका म्हणून ओळखली जाते. परंतु, घरगुती कामांची अंमलबजावणी व्यतिरिक्त ते एक परिणामकारक घटक देखील आहेत महिलांनी स्वातंत्र्य चळवळीत आत्म्याने आणि निर्विवाद धैर्याने भाग घेतला. स्वातंत्र्य मिळविण्यासाठी त्यांना शोषण, त्रास आणि संकटाचा सामना करावा लागला. दुसऱ्या शब्दांत, ब्रिटीश राजवटीपासून स्वातंत्र्यलढ्यात महिलांचा सहभाग होता आणि आव्हाने व समस्यांचा सामना करण्यासाठी त्यांनी आपापसात योग्यता विकसित केली. राष्ट्रीय चळवळीत सहभागी झालेल्या भारतीय महिला प्रारंभी सुशिक्षित आणि उदारमतवादी कुटुंबातील होत्या. मोहनदास करमचंद गांधी यांनी सुरु केलेल्या चळवळीच्या प्रारंभासह परिवर्तन या दृष्टीकोनातून घडले. स्वातंत्र्यलढ्यातून एका जनआंदोलनात रूपांतर झाले, ज्यात समाजातील सर्व घटकांचा सहभाग होता. शिवाय, सर्व विभाग प्रभावीपणे भाग घेत नसल्यास देश खरा स्वातंत्र्य मिळवू शकणार नाही असा दृष्टिकोन व्यापक आहे. शाही राजवटीविरुद्ध त्यांची सर्वात यशस्वी मोहीम मीठ कर या मुद्द्यावर लढली गेली, ज्याने स्त्रियांना पायांवर आणले

भारतातील महिलांचे जीवन प्रामुख्याने त्या घटकांवर केंद्रित आहे, ज्यांना पितृसत्ता, पितृसत्ता, उत्पादक संसाधने, दारिद्र्य, बढती आणि शक्तीहीनता मानले जाते. असा अंदाज लावण्यात आला आहे की दोन तृतीयांश कामात महिला काम करतात. त्यांच्या कामाच्या बदल्यात त्यांना सर्व उत्पन्नापैकी केवळ 10 टक्के रक्कम मिळते आणि जागतिक स्तरावर उत्पादन साधनांपैकी केवळ एक टक्का मालमत्ता आहे. महिला विविध कामे आणि उपक्रमांच्या अंमलबजावणीमध्ये परिश्रमपूर्वक काम करतात. त्यांचे काम घरात मोबदला नसतो, तर घराबाहेर, विशेषतः अल्पसंख्याकांच्या नोकऱ्यात कमी पगार मिळतो. अल्पसंख्यांक नोकरीमध्ये महिलांनी बहुतेकदा व्यक्तिचलित कामे पार पाडणे आवश्यक असते.

परंतु जरी ते मॅन्युअल नोकरीत नोकरी करतात, पूर्ण-वेळेच्या आधारावर, त्यांचे वेतन कमी असते. परंतु एक महत्त्वाचा मुद्दा जो लक्षात घेण्याची गरज आहे ती म्हणजे ते नोकरीच्या कर्तव्याच्या अंमलबजावणीमध्ये मनापासून भाग घेतात.

ही वस्तुस्थिती आहे की वास्तविक सामाजिक स्थिती आणि स्त्रियांच्या राजकीय सहभागाच्या वास्तविक स्तराचा वेगळ्या शोधात शोध घेता येत नाही. घटकांची संख्या एकमेकांशी जोडलेली आहेत. पारंपारिक सामाजिक रचना, निकष, मूल्ये, मानके, तत्त्वे, संस्कृती, रीतीरिवाज आणि संस्कार यांचा अंतर्भाव या सामाजिक-आर्थिक परिस्थिती, राजकीय वातावरण आणि असमानता आहेत. हे सर्व घटक एकत्रितपणे महिलांची सामाजिक स्थिती निर्धारित करतात. दुसरीकडे, प्रदेश, जाति, वर्ग, वंश, जाती, धर्म आणि सामाजिक-आर्थिक पार्श्वभूमी यासारख्या घटकांच्या आधारे स्त्रियांच्या स्थितीत फरक आहेत. सध्याच्या अस्तित्वातही, श्रीमंत कुटुंबातील आणि शहरी समाजात राहणाऱ्या स्त्रिया सुशिक्षित आहेत आणि वर्धित आयुष्य जगतात. तर ग्रामीण भागातील स्त्रिया ज्या साक्षरतेची कौशल्ये घेत नाहीत आणि रोजगाराच्या संधींमध्ये गुंतलेल्या नाहीत त्यांना त्यांच्यात सुधारणेसाठी मदतीची व आधाराची गरज आहे. त्यांचे एकूण जीवन गुणवत्ता.

राजकीय क्षेत्रात महिलांची भूमिका

भारतात प्रगती होत असल्याने व जागतिकीकरणाच्या उदयाबरोबर राजकीय क्षेत्रात महिलांचा सहभाग वाढला आहे. राजकीय क्षेत्रात महिलांचा सहभाग त्यांना देशाच्या प्रगतीकडे नेण्यासाठी आवश्यक असलेल्या अडचणी व आव्हानांची कार्यक्षम समज घेण्यास सक्षम करते. जेव्हा महिला राजकीय सहभागामध्ये महत्त्वपूर्ण योगदान देतात तेव्हा त्यांच्यासाठी आवश्यक कौशल्ये आणि क्षमता असणे आवश्यक आहे. सर्वात महत्त्वाचा पैलू म्हणजे, संपूर्ण समुदाय आणि राष्ट्राचे कल्याण करण्यासाठी त्यांना कार्यनीती आणि दृष्टीकोन याबद्दल जागरूक असणे आवश्यक आहे. या संशोधन पेपरात ज्या मुख्य बाबींचा विचार केला गेला आहे त्यात राजकीय सहभागाचे अर्थ आणि महत्त्व, राजकारणात महिलांचा सहभाग: ऐतिहासिक चौकट, राजकीय सहभागाचे प्रकार, राजकीय सहभागाचे प्रकार, मोजमापांची चौकट, राजकीय माध्यमातून महिला सबलीकरण या विषयांचा समावेश आहे. सहभाग आणि शिफारस

लोकशाही सर्व व्यक्तींना समान आधारावर लागू होते. भारतात, सर्व नागरिकांना, त्यांची पार्श्वभूमी आणि प्रवर्ग विचारात न घेता त्यांना विशिष्ट हक्क दिले जातात, जे त्यांना देशाच्या विकासासाठी प्रभावी योगदान देण्यास सक्षम करतात. महिलांना वेगवेगळ्या क्षेत्रातून वगळण्यात आले आहे आणि प्रत्येक समाजात त्यांच्यात भेदभाव केला जातो. श्रीमंत उच्चवर्गीय कुटुंबांच्या तुलनेत समाजातील आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकांमध्ये महिलांविरुद्ध भेदभावपूर्ण वागणूक जास्त आहे. महिलांनाही राजकीय सहभागापासून वगळले आहे. संयुक्त राष्ट्रसंघाचे म्हणणे आहे की खऱ्या लोकशाही भावनेसाठी महिलांचा राजकीय सहभाग घेणे अत्यंत महत्त्वाचे मानले जाते. महिलांना राजकीय सहभागात समान वागण्याची तरतूद करणे अर्थपूर्ण आणि प्रभावी मानले जाते आणि तळागाळातून सुरु झाले पाहिजे

राजकीय क्षेत्रात त्यांची भूमिका प्रभावीपणे पार पाडण्यासाठी महिलांनी जागरूकता निर्माण करणे आणि विविध बाबींच्या दृष्टीने माहिती देणारी असणे आवश्यक आहे. यामध्ये, चांगला निर्णय घेणे, क्षेत्रांमध्ये सुधारित करणे आवश्यक असलेल्या क्षेत्राचे विश्लेषण आयोजित करणे आणि समुदाय आणि राष्ट्राचे कल्याण करण्याच्या दृष्टीने त्यांच्या सर्वोत्कृष्ट कार्यक्षमतेसह कार्य करणे समाविष्ट आहे. 73 व्या घटनात्मक दुरुस्ती कायद्याचे उद्दीष्ट म्हणजे हे उद्दीष्ट साध्य करणे. 73 व्या घटनात्मक दुरुस्ती

कायचामुळे ग्रामीण भागातील महिलांच्या राजकीय सक्षमीकरणाच्या प्रश्नाला महत्त्व प्राप्त झाले आहे. या दुरुस्तीत ग्रामीण भागातील तळागाळातील लोकशाही संस्था असलेल्या महिलांच्या सभापतींसाठी जागा व जागा राखीव आहेत. त्या पंचायत म्हणून ओळखल्या जातात. ग्रामीण भारतातील राजकीय प्रक्रियेवर दूरगामी अंतर्मुखता आणि महत्त्वपूर्ण परिणामांबद्दलचे हे ऐतिहासिक पाऊल म्हणून ओळखले जाते समुदाय आणि देशाच्या औपरेटिव्ह विकासासाठी एकूणच, महिलांनी त्यांचा राजकीय सहभाग वाढविणे आवश्यक आहे.

महिलांचा राजकीय सहभाग न होण्या मागील कारणे

महिलांचा राजकीय सहभाग तीन बाबींच्या दृष्टीने विचारात घेता येतो, मतदार म्हणून त्यांचा सहभाग, निवडलेला प्रतिनिधी म्हणून त्यांचा सहभाग आणि निर्णय प्रक्रियेत त्यांचा सहभाग. जेव्हा या बाबी योग्य पद्धतीने प्रत्यक्षात आणण्याची आवश्यकता असते, तेव्हा स्त्रियांना विशिष्ट कौशल्ये आणि क्षमता असणे आवश्यक असते. काही प्रकरणांमध्ये, राजकारणात गुंतलेल्या स्त्रिया उच्चशिक्षित नसू शकतात परंतु महत्त्वपूर्ण घटकांच्या बाबतीत त्या अद्ययावत राहणे त्यांच्यासाठी आवश्यक आहे. या प्रकरणात, महत्त्वाचे घटक म्हणजे दारिद्र्य, निरक्षरता आणि बेरोजगारीच्या सामाजिक समस्या दूरकरणे. मुख्यतः समाजातील दारिद्र्यग्रस्त आणि सामाजिक-आर्थिक मागासवर्गीय घटकातील व्यक्तींना रोजगाराच्या चांगल्या संधी मिळविण्याकरिता सक्षम करण्याची आवश्यकता आहे.

भारतात, देशभरात महिलांना पुरुषांसारखे समान वागणूक दिली जात नाही. घरातील आणि सार्वजनिक ठिकाणी पुरुषांच्या तुलनेत त्यांची स्थिती निकृष्ट मानली जाते. ही असमानता समाजातील वंचित, उपेक्षित आणि सामाजिक-आर्थिक मागासवर्गीयांमध्ये अधिक स्पष्टपणे दर्शविली गेली आहे. म्हणूनच, महिलांच्या राजकीय सहभागाचे एक महत्त्वाचे उद्दीष्ट म्हणजे स्त्रिया आणि मुलींना समान वागणूक देणे आणि त्यांच्याशी भेदभाव न करणे. त्यांच्या राजकीय सहभागास कारणीभूत ठरणारी आणखी एक बाब म्हणजे महिलांवरील गुन्हेगारी आणि हिंसक कृती रोखणे. देशभरात, त्यांच्यावर विविध प्रकारचे गुन्हेगारी आणि हिंसक कृत्ये केले गेले आहे, जसे की, तोंडी शोषण, शारीरिक शोषण, लैंगिक छळ, बलात्कार, अॅसिड हल्ले आणि अशाच प्रकारे, ज्यामुळे समाजात त्यांचे स्थान खराब झाले आहे.

राजकीय सहभागातून महिलांचे सबलीकरण

सध्याच्या अस्तित्त्वामध्ये महिलांमध्ये सक्षमीकरणाच्या संधी आणणे ही मोठी चिंता मानली जाते. हे विशेषतः समाजातील वंचित, उपेक्षित आणि सामाजिक-आर्थिकदृष्ट्या मागासलेल्या घटकातील स्त्रियांबद्दल चिंताजनक आहे. याचा अर्थ मूलतः अधिकार आणि सामर्थ्याचे विकेंद्रीकरण आहे. निर्णय घेण्याच्या प्रक्रियेत समाजातील वंचितांचा सहभाग घेणे हे त्यांचे उद्दीष्ट आहे. दुसऱ्या शब्दांत सांगायचे तर, एखाद्या व्यक्तीला स्वतः साठी बोलण्याची संधी देणे आणि इतर समस्यांच्या बाबतीत हे एक मार्ग आहे. कायदेविषयक उपाय आणि कल्याणकारी कार्यक्रमांनी सरकार लोकांना, विशेषतः महिलांना सक्षम बनवण्याची कार्यकर्त्यांची इच्छा आहे. सक्षमीकरणाला प्रक्रिया असे संबोधले जाते, ज्याद्वारे वितरित किंवा शक्तीहीन व्यक्ती परिस्थितीत बदल घडवून आणू शकतात आणि त्यांच्या जीवनावर नियंत्रण ठेवू शकतात. याचा परिणाम सजीव परिस्थितीत शक्ती संतुलन बदलण्याबरोबरच प्रभावी अटी व संबंध टिकवून ठेवण्यात होतो

इतर महिलांच्या सशक्तीकरणाद्वारे राजकीय सहभाग घेताना, त्या पैलूवर लक्ष केंद्रित करणे आवश्यक आहे, यामध्ये महिलांना समान दर्जा देणे, त्यांना हक्क आणि संधींची तरतूद करणे, विशेषतः

त्यांच्या उपजीविकेच्या संधी समृद्ध करणे, जसे की शिक्षणाची तरतूद करणे. आणि त्यांना रोजगार सेंटिंग्जमध्ये सहभागी होण्यासाठी प्रोत्साहित करणे, त्यांनी स्वतःचे निर्णय घेण्यास सक्षम असावे आणि घरगुती व्यवस्थापन, बालविकास, आरोग्य सेवा इत्यादी विविध कामे आणि उपक्रम प्रभावीपणे पार पाडणे आवश्यक आहे, भारतात उपाययोजना आणि कार्यक्रम तयार केले जात आहेत. त्यांना बाहेर जाणे आणि विविध कार्ये आणि क्रियाकलापांमध्ये भाग घेण्यासाठी सक्षम करणे. यामध्ये सामाजिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, आर्थिक आणि राजकीय समाविष्ट आहे. सक्षमीकरणाच्या संधी मिळविण्यासाठी, महिलांनी आपल्या कुटुंबातील सदस्यांशी चांगले संबंध ठेवणे आणि त्यांची संमती व सहकार्य घेणे आवश्यक आहे. कोणत्याही कामात किंवा कार्यात व्यस्त असतांना कुटुंबातील सदस्यांचा पाठिंबा महत्वाचा असतो. हे विशेष आहेग्रामीण भागातील मुलींमध्ये जेव्हा मुलींमध्ये व स्त्रियांमध्ये भेदभाव केला जातो आणि शिक्षण घेण्यासाठी किंवा इतर विविध कार्ये आणि उपक्रमांमध्ये भाग घेण्यास प्रोत्साहित केले जात नाही तेव्हा हे महत्वाचे आहे. ते घरातच मर्यादीत असतात आणि घरगुती जबाबदारी लक्षात घेता प्रशिक्षित असतात.

सर्व क्षेत्रात महिलांचे सक्षमीकरण, विशेषतः राजकीय क्षेत्र त्यांच्या प्रगतीसाठी आणि लिंग-समान समाजाच्या दीक्षासाठी महत्त्वपूर्ण आहे. महिलांचे राजकीय सबलीकरण प्रामुख्याने तीन मूलभूत आणि बोलणी न करण्याच्या तत्वांवर आधारित आहे, पुरुष आणि स्त्रियांमधील समानता, महिलांना त्यांच्या संभाव्यतेचा पूर्ण विकास करण्यासाठी दिलेला हक्क आणि महिलांचा आत्मनिर्णय आणि स्वतः ची प्रतिनिधित्वाचा हक्क. सबलीकरणामध्ये, मुख्य पैलूचा संदर्भ शक्ती आणि अधिकार म्हणून केला जातो विशेषतः ग्रामीण आणि दुर्गम समाजातील स्त्रिया ज्यांचा भेदभाव केला जातो त्यांनी स्वतः साठी बोलण्यास सक्षम असावे. दुसऱ्या शब्दांत, या महिलांनी त्यांच्या सक्षमीकरणाच्या संधींमध्ये उद्भवलेल्या सर्व समस्या आणि आव्हानांवर विजय मिळविणे फार महत्वाचे आहे. जेव्हा महिला सशक्तीकरणाच्या संधी मिळवण्याचा प्रयत्न करीत असतात, तेव्हा त्यांच्यासाठी विचारात घेणे आवश्यक आहे, त्यातील तीन पैलू प्रवेश, नियंत्रण आणि माहिती तयार करणे आवश्यक आहे.

संदर्भ यादी

- 1) महीला रजनीती ओर आरश्वन डॉ.निशांत सिंह ओमीता पब्लिकेशन दिल्ली २१०६
- 2) स्त्री मुक्ती: आजचे संदर्भ, कांबळे सरोज(संपा) क्रांतीसिंह नाना पटील अकादमी, 1999
- 3) स्त्री जातीचा प्रवास, गुप्ते वसंत ग्रंथाली, प्रकाशन, पुणे. 2000
- 4) स्त्री अस्मीतेचा अविष्कार :पंडीता रमाबाई, जोगळेकर मृणालीनी, पॉपुलर प्रकाशन पुणे, 2001
- 5) स्त्री प्रश्नाची चर्चा एकोणविसावे शतक, रनडे प्रतिभा, पॉपुलर प्रकाशन पुणे, 1992
- 6) महिला सबलीकरण विशेषांक, पुणे विद्यापिठ वारता एप्रील -मे 2002